

نقش تسهیلات پرداختی بانک کشاورزی به بنگاه‌های زود بازده (SME) در ایجاد اشتغال و تولید بخش کشاورزی از دیدگاه مشتریان بانک

یدالله رجائی^۱، شقایق خیری^۲ و محمدباقر سلیمی^۳

۱- دانشیار، دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان
۲- استادیار، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ابهر، (نویسنده مسوول: Kheiri_sh@yahoo.com)
۳- کارشناس ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ابهر
تاریخ دریافت: ۹۴/۳/۲۸ تاریخ پذیرش: ۹۴/۷/۱۹

چکیده

هدف از تحقیق حاضر بررسی نقش تسهیلات پرداختی بانک کشاورزی به بنگاه‌های زود بازده (SME) در ایجاد تولید و اشتغال در بخش کشاورزی در شهرستان‌های ابهر و خرمدره می‌باشد. روش تحقیق حاضر از نوع توصیفی- همبستگی می‌باشد. جامعه آماری شامل کلیه دریافت‌کنندگان تسهیلات سرمایه‌ای در طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۸۴ با مبالغ بیش از ۵۰ میلیون ریال از بانک کشاورزی بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای با انتساب متناسب ۱۳۵ نفر انتخاب شدند. جهت تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد. از ابزار پرسشنامه محقق‌ساخت جهت گردآوری داده‌ها استفاده گردید که روایی ظاهری و محتوایی بر اساس نظرات متخصصین مربوطه تأیید شد و پایایی با استفاده از فرمول کرونباخ محاسبه و (0.75-0.80) به تأیید رسید. نتایج تحقیق نشان داد پاسخگویان به میزان زیادی اذعان داشتند که تسهیلات استفاده شده منجر به توسعه کشاورزی و نیز سبب افزایش تولید و کسب درآمد بیشتر بنگاه شده است. آزمون t همبسته نشان داد درآمد پاسخگویان قبل و بعد از دریافت تسهیلات تفاوت معنی‌داری در سطح ۵ درصد داشته است و بر اساس میانگین‌های حاصله پس از دریافت تسهیلات درآمد پاسخگویان افزایش داشته است.

واژه‌های کلیدی: تسهیلات بانکی، مؤسسات زودبازده، اشتغال، تولید، بخش کشاورزی

مقدمه

و درآمد سرانه مورد توجه قرار می‌گیرد. زیرا صنایع کوچک به سرمایه کمی به ازای هر نفر نیروی کار نیاز دارند در حالی که چنین شرایطی عمدتاً در صنایع بزرگ فراهم نیست (۱۴). از سوی دیگر افزایش روزافزون جمعیت، نیاز جامعه را به مواد غذایی افزایش داده و این امر با عنایت بر اینکه در طی دهه‌های اخیر گرایش به اشتغال در بخش‌های صنعت و خدمات بیش از بخش کشاورزی است، معضل دیگری را افزون بر بیکاری بر معضلات جامعه افزوده است. ایجاد بنگاه‌های مذکور در بخش کشاورزی (جهت تولید مواد غذایی) می‌تواند بخش مهمی از سیاست‌های اشتغال‌زایی را به خود اختصاص داده و پاسخگوی مشکل بیکاری در کشور ایران باشد (۱۹).

رشد و توسعه اقتصادی هر کشوری در گرو سرمایه‌گذاری‌های مولد و فعالیت‌های تولیدی آن و بخصوص فعالیت‌های درون‌جوش است. از موانع رشد و توسعه کشورهای در حال توسعه، کمبود سرمایه و عدم بکارگیری صحیح و اصولی منابع سرمایه‌ای موجود می‌باشد. ولی همان‌طوری که سرمایه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل رشد و پیشرفت اقتصادی شناخته شده است، استفاده بهینه و کاراتر از سایر عوامل تولید مانند

معضل بیکاری به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل آسیب‌های اجتماعی ایران از دو دهه گذشته مورد توجه قرار گرفت (۱۹). از آنجا که جمعیت فعال، بخش عمده و اصلی نیروی کار در هر جامعه را تشکیل می‌دهد، اطلاعات جمعیت فعال کشور در سه دهه گذشته می‌تواند مفید واقع شود. در سال ۱۳۶۵، ۵۱/۴ درصد جمعیت ایران در سنین فعالیت (۱۵ تا ۶۴ سالگی) قرار داشتند. این رقم برای سال ۱۳۷۵ معادل ۵۶ درصد جمعیت و برای سال ۱۳۸۵ برابر ۷۱/۴۱ درصد جمعیت است. این ارقام بیانگر اهمیت اشتغال‌زایی برای جمعیت فعال و آموزش و تحصیل برای جمعیت غیرفعال در سال‌های ۷۵ به بعد و دهه پیش رو است. زیرا هرم سنی جمعیت به آرامی از شکل جوان به میانه نزدیک شده و این روند تا زمان حاضر ادامه دارد (۱۲). از سوی دیگر به تجربه ثابت شده است که مهم‌ترین منبع اشتغال جدید، کارآفرینی و بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط در بخش خصوصی خواهند بود.

سال‌هاست که در کشورهای توسعه یافته و برخی کشورهای در حال توسعه، گسترش بنگاه‌های کوچک و زود بازده به عنوان یکی از استراتژی‌های افزایش اشتغال

نتایج تحقیقات رحیمی سوره و میر (۱۷) نشان داد که منابع مالی غیررسمی در روستاهای کشور غیر از اعطای اعتبارات، کارکردهای متفاوت دیگری همانند تأمین نیازهای روزمره و امور کشاورزی بر عهده دارند به طوری که ۳۰ درصد از وام‌های اعطایی به روستاییان از طریق منابع غیررسمی پرداخت گردیده است. منابع غیررسمی علاوه بر تأمین نقدینگی روستاییان، در اجاره و نسبه دادن ماشین‌آلات و ادوات کشاورزی و نیز پیش خرید محصولات فعالند. این منابع مزیت‌هایی مانند در دسترس بودن و عدم نیاز به وثیقه دارند، اما در مقابل، نسبت به منابع رسمی دارای نرخ بهره بالاتر می‌باشند. نتایج مدل لاجیت نیز نشان داده است که افزایش مساحت‌های زمین‌های زیرکشت، احتمال استفاده از بخش مالی غیررسمی را افزایش می‌دهد. همچنین افزایش سن سرپرست خانوار (به دلیل ریسک‌پذیری پایین افراد مسن) و افزایش درآمد غیرکشاورزی خانوار موجب کاهش احتمال استفاده از منابع غیررسمی می‌گردد. یعقوبی و ترکمانی (۲۶) طی بررسی تأثیر اعتبارات رسمی بر سود و تولید کشاورزان در شهرستان مرودشت به این نتیجه رسیدند که با افزایش سطح زیرکشت دسترسی به اعتبارات رسمی بهتر صورت پذیرفته است. متغیرهای سن زارع و درآمد سال قبل بر دسترسی به اعتبارات رسمی تأثیر داشته و متغیر فاصله تا بانک دارای تأثیر منفی بر دسترسی به اعتبارات رسمی داشته است. متغیر وام دریافتی کشاورزان از منابع اعتباری رسمی دارای تأثیر مثبت و معنی‌داری بر سود و تولید کشاورزان بوده است بنابراین با افزایش اعتبارات دریافتی کشاورزان سوددهی و تولید آنها افزایش داشته است. سجاه و همکاران (۲۲) در آندونزی ثابت نمودند که، افزایش تأمین اعتبارات کشاورزی توسط دولت، موجب فرار کشاورزان از فقر می‌شود. اعتبارات ضربه کوچکی در تولید و درآمد کشاورزان وارد کرده است. همچنین میزان توزیع اعتبار از سوی دولت افزایش یافته است. ولی تولیدات کشاورزی و درآمد کشاورزان در سال‌های اخیر روندی روبه رشد نداشته است. علاوه بر آن تمایل به بازپرداخت اعتبارات کاهش یافته است. در صورتیکه تقاضا جهت جذب اعتبارات افزایش یافته است. در منطقه مورد مطالعه ۱۰ درصد به طور متوسط اعتبارات در درآمد خالص کشاورزان تأثیر داشته است و ۵ درصد موجب افزایش تولیدات کشاورزی شده است. همچنین نتیجه‌ای که محقق از طریق مصاحبه با برخی از کشاورزان گرفته است نشان داده است که اعتبارات موجب فعال نمودن کشاورزی از طریق اجرای بهتر شیوه‌های کشاورزی و دامداری و همچنین استفاده بهینه از نهاده‌ها شده است. همچنین

کار و یا عامل زمین در کشاورزی نیز از اهمیت فراوانی برخوردارند. حال اگر سرمایه‌ها و منابع پولی لازم و کافی در اختیار بخش کشاورزی قرار گیرد، قطعاً از زمین، به عنوان یک عامل مهم تولیدی، استفاده بیشتری می‌توان برد. در مباحث اقتصادی یکی از مرسوم‌ترین راه‌های تأمین سرمایه واحدهای تولیدی، اعطای اعتبار و رفع نیازهای پولی آنها توسط سیستم بانکی کشور می‌باشد. در نظام بانکی ایران، بانک کشاورزی به عنوان مهم‌ترین بانک اعطاکنده تسهیلات و اعتبارات به بخش کشاورزی، نقش مؤثری در تأمین سرمایه مورد نیاز این بخش دارد (۱۱).

بررسی‌های اولیه حاکی از آن است که در زمینه‌های مرتبط با این موضوع، تحقیقاتی در سطح ملی و بین‌المللی انجام شده که در این بخش به اختصار به برخی از آنها اشاره می‌گردد.

دهقان دهنوی (۷)، در رابطه با اهمیت بنگاه‌های کوچک زودبازده بر این عقیده است که بنگاه‌های مذکور حلقه‌ای ارتباطی بین مصرف‌کنندگان و صنایع بزرگ است و می‌تواند بیشترین خلاقیت و نوآوری‌های صنعتی و تحقیقات کاربردی را در جهت تنوع بخشیدن به تولیدات و حضور بیشتر در بازارهای جهانی ایجاد نماید. بختیاری و پاسبان (۵)، نقش اعتبارات بانک کشاورزی در توسعه فرصت‌های شغلی را بررسی کردند. نتایج حاصله نشان داد اعتبارات بانک کشاورزی در کوتاه‌مدت بر اشتغال و در درازمدت بر سرمایه‌گذاری تأثیر مثبت داشته است. یعقوبی (۲۵)، اثرات اعتبارات خرد بر اشتغال زنان روستایی استان زنجان را بررسی نمود. نتایج نشان داد اعتبارات خرد پرداخت شده در زمینه اشتغال، بیش‌ترین تأثیر را در تثبیت شغل قبلی زنان دریافت‌کننده وام داشته است. فیض‌پور و پوش‌دوز باشی (۱۰)، به شناسایی بنگاه‌های کوچک و متوسط صنایع تولیدی با رشد سریع و تعیین سهم آنها در ایجاد اشتغال در برنامه دوم توسعه اقتصادی پرداختند. نتایج نشان داد که بیش از نیمی از اشتغال یاد شده طی دوره مورد بررسی توسط درصد اندکی از بنگاه‌های کوچک و متوسط با رشد سریع صورت گرفته است. دیواندری و همکاران (۸)، در مطالعه خود به ارزیابی اثر بخشی طرح بنگاه‌های زودبازده و کارآفرین توسعه‌ای در استان تهران پرداختند. نتایج حاصل نشان داد اجرای طرح بنگاه‌های زود بازده و کارآفرین در کسب و کارهای توسعه‌ای منجر به افزایش اشتغال‌زایی، رشد فروش، سودآوری و جذب مشتری نسبت به قبل از دریافت تسهیلات شده است. مطالعات شعبان‌زاده و همکاران (۲۰) نشان داد که اعتبارات تأثیر مثبت بر اشتغال داشته و سبب ایجاد سرمایه‌گذاری جدید در صنعت دامپروری شده است.

مذکور بردارد.

روش تحقیق

یکی از اساسی‌ترین اصول هر پژوهش، چارچوب و روشی است که بر اساس آن پژوهش انجام می‌گیرد. در هر تحقیق، تعیین چنین روش علمی باعث می‌شود که روند کار پژوهشی شفاف‌تر شده و میزان دستیابی به اهداف از پیش تعیین شده، افزایش یابد. لذا در تحقیق حاضر از لحاظ هدف، از روش تحقیق کاربردی و از نظر نحوه بررسی رابطه متغیرها، از روش توصیفی-همبستگی استفاده شد. زیرا از یک سو به توصیف شرایط موجود و از سوی دیگر رابطه میان متغیرهای مستقل و وابسته را بر اساس هدف تحقیق مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهد. به منظور جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخت استفاده شده است.

جامعه آماری تحقیق حاضر شامل کلیه دریافت‌کنندگان تسهیلات سرمایه‌ای در طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۸۴ با مبالغ بیش از ۵۰ میلیون ریال از بانک کشاورزی در شهرستان‌های ابهر و خرمدره می‌باشد که تسهیلات دریافتی را در بخش کشاورزی مصرف نموده‌اند. تعداد کل دریافت‌کنندگان با استناد به آمار اخذ شده از مدیریت بانک کشاورزی استان ۲۱۰ نفر می‌باشد (N=210) که به تفکیک شهرستان ابهر ۱۲۶ و خرمدره ۸۴ نفر می‌باشند. برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد و تعداد نمونه مورد نیاز ۱۳۵ نفر برآورد گردید.

$$n = \frac{\frac{p \cdot q \cdot t^2}{d^2}}{1 + 1/N \left[\left(\frac{p \cdot q \cdot t^2}{d^2} \right) - 1 \right]}$$

N= حجم جامعه کل = ۲۱۰ نفر

P= احتمال وجود صفت = ۰/۵

N= اندازه نمونه

q= احتمال عدم وجود صفت = ۰/۵

d= دقت احتمالی مطلوب = ۰/۰۵

t= تعداد اشتباه استاندارد لازم برای دستیابی به ضریب اطمینان قابل قبول است که در سطح اطمینان ۹۵ درصد معمولاً، ۱/۹۶ در نظر گرفته می‌شود. بر این اساس حجم نمونه ۱۳۵ نفر تعیین گردید.

مواد و روش‌ها

در تحقیق حاضر به منظور جمع‌آوری داده‌ها در مراحل مختلف تحقیق، از روش کتابخانه‌ای و اسنادی، کاوش در شبکه‌های جهانی اطلاع‌رسانی، روش میدانی و تشکیل پرسشنامه استفاده شده است. در این تحقیق جهت تعیین و سنجش روایی محتوایی و ظاهری ابزار

بازپرداخت اعتبارات را به سطح مالی و توانایی و شخصیت وانگیزه کشاورزان مرتبط دانسته است.

برون و همکاران (۶)، در مطالعه‌ای نشان داند اعتبارات مهم‌ترین فاکتور در تشویق و راه‌اندازی بنگاه‌های کوچک بوده و نقش فراوانی در اشتغال و فروش بنگاه‌های کوچک ایفا می‌کند. ایوزیان و سنتور (۲)، تأثیر برنامه اعتباری بانک جهانی روی بنگاه‌های کوچک و متوسط کشور سریلانکا را بررسی کردند. نتایج نشان داد برنامه اعتباری بانک جهانی سبب کاهش محدودیت‌های مالی بنگاه‌ها شده و سطوح سرمایه‌گذاری آنها را افزایش داده است.

مطالعه‌ای در روستاهای پنجاب نشان داده است که دسترسی به منابع مالی منجر به فرصت‌های رشد عوامل اقتصادی از تولید تا بهره‌برداری می‌گردد (۲۱). کاندکر و فروکی (۱۳) به بررسی تأثیر اعتبارات کشاورزی در کشور پاکستان پرداختند ایشان بیان می‌کنند که ۹۰ درصد وام‌های رسمی کشاورزی از طریق بانک توسعه کشاورزی و ۵۷/۲ درصد از وام‌های غیررسمی از طریق دوستان و آشنایان اعطا می‌شود. این در حالی است که بیشتر وام‌های اعطایی منابع رسمی در جهت تولید و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی و بیشتر وام‌های اعطایی منابع غیررسمی در جهت هموارسازی مصرف در طول زندگی مصرف می‌گردد. احمد و همکاران (۱) در مطالعه‌ای به بررسی تأثیر اعتبارات بر افزایش سیستم‌های تلفیقی زراعی و دامی در کشور اتیوپی پرداختند. نتایج نشان داد دستیابی به اعتبارات یکی از مهم‌ترین استراتژی‌هایی است که در تطبیق کشاورزان با تکنولوژی‌های بهبود عملکرد می‌تواند مؤثر واقع شود. اعطای اعتبار کالایی نظیر کود و بذر، باعث ارزش محصول تولیدی خانوار و سطح مصرف آن خواهد شد.

اگرچه تاکنون تحقیقاتی چند در زمینه چگونگی توزیع اعتبارات توسط بانک کشاورزی و نقش آن در افزایش تولیدات کشاورزی انجام گرفته اما تحقیقات جامعی که بتواند نقش پرداخت تسهیلات بانکی را در افزایش سطح تولید و اشتغال نیروی کار را بسنجد، تاکنون انجام نپذیرفته است. از آنجایی که اعطای تسهیلات و اعتبارات توسط بانک کشاورزی، به‌عنوان بازوی اعتباری دولت در بخش کشاورزی بسیار مؤثر می‌باشد، تحقیق حاضر سعی کرده تأثیر تسهیلات پرداختی بانک کشاورزی به بنگاه‌های زودبازده در ایجاد اشتغال و افزایش تولید در بخش کشاورزی شهرستان‌های ابهر و خرمدره در استان زنجان را مورد بررسی قرار دهد و گامی هرچند کوچک در جهت اشتغال‌زایی و رفع معضل بیکاری در شهرستان‌های

میانگین از آزمون T، من ویتنی و کروسکال والیس استفاده گردیده است.

نتایج و بحث

تجزیه و تحلیل اطلاعات بدست آمده در خصوص سن افراد مورد مطالعه نشان می‌دهد که میانگین سنی پاسخگویان تقریباً ۴۳ سال با انحراف معیار ۶/۲ می‌باشد که جوان‌ترین فرد ۲۲ و مسن‌ترین ۵۹ ساله است. بررسی وضعیت تأهل افراد مورد مطالعه نشان می‌دهد که ۱۱۹ نفر (۸۸/۱ درصد) متأهل و ۱۶ نفر (۱۱/۹ درصد) از افراد مورد مطالعه مجرد می‌باشند. میانگین تعداد افراد تحت تکفل پاسخگویان مورد مطالعه، ۳/۴ با انحراف معیار ۱/۷۵ می‌باشد که حداقل آن صفر و حداکثر ۸ می‌باشد. بررسی وضعیت تحصیلی افراد مورد مطالعه نشان می‌دهد که ۱۸/۵۱ درصد بیسواد، ۲۰ درصد در حد خواندن و نوشتن، ۲۸/۱ درصد در سطح دیپلم، ۲۰/۷ درصد در سطح فوق دیپلم، ۶/۶ درصد در سطح کارشناسی و ۵/۹ درصد در سطح کارشناسی ارشد و بالاتر تحصیل کرده‌اند. میانگین تجربه در کار کشاورزی افراد مورد مطالعه ۱۲/۸ با انحراف معیار ۹/۳۵ و حداقل صفر و حداکثر ۴۰ سال است. بررسی وضعیت شغل اصلی پاسخگویان نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی مربوطه به بخش زراعت با فراوانی ۶۹ نفر و کمترین فراوانی مربوط به دامپروری با فراوانی ۱۷ نفر (۱۲/۶ درصد) می‌باشد (جدول ۱).

تحقیق چندین نسخه از پرسشنامه‌های اولیه در اختیار صاحب نظران در این زمینه گذاشته شد. سپس با استفاده از نظرات آنها، اصلاحات لازم در محتوا و فرم پرسشنامه‌ها اعمال گردید و پرسشنامه نهایی تنظیم شد. منظور از پایایی یا اعتبار ابزار تحقیق آن است که اگر خصیصه مورد سنجش را با همان وسیله، تحت شرایط مشابه مجدداً اندازه‌گیری کنیم، نتایج به دست آمده تا چه اندازه مشابه، دقیق و قابل اعتماد است (۳). در این مطالعه جهت تعیین پایایی ابزار تحقیق، تعداد ۳۰ پرسشنامه در جامعه‌هایی مشابه جامعه آماری مورد نظر توزیع گردید. پس از وارد کردن داده‌های جمع‌آوری شده نرم‌افزار آماری SPSS16، ضریب آلفای کرونباخ کل برای پرسشنامه ۰/۷۸۵ محاسبه شد. در ادامه داده‌های جمع‌آوری شده از دریافت‌کنندگان تسهیلات مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت که مشتمل بر دو بخش آمار توصیفی و آمار استنباطی می‌باشد. در بخش توصیفی به بررسی وضعیت موجود متغیرهای تحقیق پرداخته می‌شود و به همین منظور از مشخصه‌های آماری همچون فراوانی، درصد، میانگین، نما (مد)، میانه و انحراف معیار استفاده می‌شود. در بخش تحلیلی به بررسی روابط بین متغیرهای تحقیق پرداخته می‌شود. جهت دستیابی به این هدف از روش‌های آماری استنباطی نظیر تحلیل همبستگی استفاده می‌شود، سپس جهت مقایسه

جدول ۱- توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس اشتغال اصلی

طبقه	فراوانی	درصد
دامدار	۱۷	۱۲/۶
زارع	۶۹	۵۱/۱
دامدار و زراع	۲۹	۲۱/۵
سایر	۲۰	۱۴/۸
کل	۱۳۵	۱۰۰

اراضی زراعی آبی افراد مورد مطالعه نشان می‌دهد، بیشترین فراوانی مربوط به گروه دارای ۵-۱ هکتار زمین زراعی با فراوانی ۸۲ نفر (۶۰/۷ درصد) و کمترین فراوانی‌ها مربوط به طبقه بالای ۱۶ هکتار با فراوانی ۱۷ نفر (۱۲/۶ درصد) می‌باشد.

نتایج به دست آمده درخصوص وضعیت مالکین اراضی حاکی از آن است که ۷۶/۳ درصد از پاسخگویان دارای زمین‌های کشاورزی با مالکیت شخصی، ۱۶/۳ درصد دارای مالکیت اشتراکی و ۷/۴ درصد مالکیت اجاره‌ای می‌باشند. نتیجه جدول ۲ در خصوص سطح

جدول ۲- توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس سطح اراضی زراعی آبی

طبقه (هکتار)	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۰	۱۸	۱۳/۳	۱۳/۳
۱-۵	۸۲	۶۰/۷	۷۴/۱
۶-۱۵	۱۸	۱۳/۳	۸۷/۴
بیشتر از ۱۶	۱۷	۱۲/۶	۱۰۰
کل	۱۳۵	۱۰۰	—
میانگین: ۶/۸۳۷	میان: ۳	نما: ۲	بیشینه: ۱۰۰
کمینه: ۰	انحراف معیار: ۱۱/۵۷	واریانس: ۱۳۴/۰۳	

درصد فاقد اراضی باغی بوده‌اند. نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که اراضی ۸۱ نفر (۶۰ درصد) از پاسخگویان ۵-۱ قطعه و اراضی ۲۳ نفر (۱۷ درصد) بین ۶-۱۰ قطعه و نیز اراضی ۲۱ نفر (۱۵/۶ درصد) بیشتر از ۱۰ قطعه می‌باشد.

نتایج تجزیه و تحلیل در خصوص سطح اراضی باغی افراد مورد مطالعه نشان می‌دهد، بیشترین فراوانی مربوط به گروه دارای ۵-۰/۱ هکتار اراضی باغی (۵۱/۹ درصد) و کمترین فراوانی‌ها مربوط به طبقه بالای ۵/۱ هکتار (۱۳/۳ درصد) می‌باشد. شایان ذکر است که ۳۴/۸

جدول ۳- توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس تعداد قطعات اراضی

طبقه (قطعه)	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۰	۱۰	۷/۴	۷/۴
۱-۵	۸۱	۶۰	۶۷/۴
۶-۱۰	۲۳	۱۷	۸۴/۴
بیشتر از ۱۱	۲۱	۱۵/۶	۱۰۰
کل	۱۳۵	۱۰۰	--
میانگین: ۶/۰۷	میان: ۴	نما: ۴	بیشینه: ۳۰
کمینه: ۰	انحراف معیار: ۵/۳۸	واریانس: ۲۹/۰۳	

پاسخگویان تاکنون تسهیلاتی دریافت نکرده‌اند. همچنین ۶۳/۷ درصد پاسخگویان ۵-۱ مرتبه و ۱۷ درصد پاسخگویان بیشتر از ۶ مرتبه تسهیلات دریافت نموده‌اند (جدول ۴).

در خصوص نیاز به وام کشاورزی ۹۹/۳ درصد پاسخگویان اعلام کردند که نیاز به دریافت تسهیلات بانکی دارند و ۹۰/۴ درصد پاسخگویان اذعان داشته‌اند که از نحوه دریافت تسهیلات اطلاع کافی داشته‌اند. تجزیه و تحلیل داده‌ها حاکی است که ۱۹/۳ درصد

جدول ۴- توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس تعداد تسهیلات دریافتی

طبقه	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۰	۲۶	۱۹/۳	۱۹/۳
۱-۵	۸۶	۶۳/۷	۸۳
بیشتر از ۶	۲۳	۱۷	۱۰۰
کل	۱۳۵	۱۰۰	--
میانگین: ۳/۶۵	میان: ۲	نما: ۲	بیشینه: ۳۰
کمینه: ۰	انحراف معیار: ۴/۲۸	واریانس: ۱۸/۳۳	

میلیون ریال و ۲۸/۱ درصد بیشتر از ۱۰۰۰ میلیون ریال تسهیلات تقاضا نموده‌اند (جدول ۷).

نتایج نشان می‌دهد که ۴۶/۷ درصد از پاسخگویان ۵۰۰-۱۰ میلیون ریال، ۲۵/۲ درصد بین ۱۰۰۰-۵۱۰

جدول ۷- توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس مقدار وام تقاضا شده

طبقه (میلیون ریال)	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۱۰-۵۰۰	۶۳	۴۶/۷	۴۶/۷
۵۱۰-۱۰۰۰	۳۴	۲۵/۲	۷۱/۹
بیشتر از ۱۰۰۰	۳۸	۲۸/۱	۱۰۰
کل	۱۳۵	۱۰۰	--
میانگین: ۵۵۱/۸۳	میان: ۶۰۰	نما: ۵۰۰	بیشینه: ۴۰۰۰۰
کمینه: ۲۰	انحراف معیار: ۴۹۰/۷۴	واریانس: ۲۴۰۸۲۸/۳	

۱۷/۸ درصد صرف احداث گاو‌داری و حداقل مصرف (۰/۷ درصد) صرف احداث حوضچه‌های پرورش ماهی شده است (جدول ۶). همچنین نتایج حاکی از آن است که ۸۵/۲ درصد پاسخگویان تسهیلات را در بخش کشاورزی هزینه نموده‌اند.

همچنین نتایج حاکی است که ۸۸/۱ درصد از پاسخگویان تسهیلات درخواستی خود را به موقع دریافت نموده‌اند و ۵۴/۸ درصد از پاسخگویان نسبت به کفایت تسهیلات دریافتی نظر مساعد داشته‌اند و نیز ۴۵/۲ درصد پاسخگویان تسهیلات دریافتی را ناکافی دانسته‌اند. از طرفی بیشترین مورد مصرف تسهیلات با

جدول ۶- توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس نوع مصرف تسهیلات

طبقه	فراوانی	درصد
تجهیز چاه	۱۴	۱۰/۴
آبیاری تحت فشار	۷	۵/۲
گاوداری	۲۴	۱۷/۸
زراعت	۲۱	۱۵/۶
نهالستان	۶	۴/۴
ساختمان و تأسیسات	۵	۳/۷
پرورش ماهی	۱	۰/۷
خرید دام	۷	۵/۲
سایر	۵۰	۳۷
کل	۱۳۵	۱۰۰

دیدگاه پاسخگویان در رابطه با تأثیر تسهیلات بر اشتغال‌زایی در جدول ۷ آمده است.

جدول ۷- اولویت‌بندی تأثیر تسهیلات بر اشتغال

طبقه	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار	اولویت‌بندی
توسعه کشاورزی در منطقه	۱/۵	۰/۷	۸/۹	۲۶/۷	۶۲/۲	۴/۴۷۴	۰/۸۰۸	۱
افزودن فعالیت جدید بر فعالیت‌ها	۰/۷	۲/۲	۱۱/۱	۲۹/۶	۵۶/۳	۴/۳۸۵	۰/۸۲۸	۲
افزایش نیروی کار ثابت	۲/۲	۱/۵	۱۰/۴	۲۸/۱	۵۷/۸	۴/۳۷۷	۰/۸۹۶	۳
افزایش نیروی کار فصلی	۳/۷	۰/۷	۱۱/۹	۲۳/۷	۶۰	۴/۳۵۵	۰/۹۸۰	۴
افزایش سرعت عمل	۵/۲	۰/۷	۸/۹	۴۲/۲	۴۳	۴/۱۷	۰/۹۹۶	۵

شده است. نتایج جدول ۹ نشان می‌دهد که پاسخگویان به میزان زیادی بر نقش تسهیلات بر افزایش سرمایه، درآمد و سود تأکید دارند.

جدول ۸ حاکی از آن است پاسخگویان معتقدند تسهیلات دریافتی به سبب افزایش تولید و کسب درآمد بیشتر منجر به افزایش دارایی‌های بنگاه

جدول ۸- اولویت‌بندی تأثیر تسهیلات بر فرآیند تولید

طبقه	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار	اولویت‌بندی
افزایش دارایی‌های بنگاه	۳	۲/۲	۸/۹	۳۸/۵	۴۷/۴	۴/۲۵۱	۰/۹۲۸	۱
افزایش درآمد بنگاه	۱/۴	۰	۸/۹	۵۵/۶	۳۴/۱	۴/۲۰۰	۰/۷۶	۲
افزایش میزان تولید	۱/۵	۰	۱۱/۹	۶۰	۲۶/۷	۴/۱۰۳	۰/۷۱۵	۳
مکانیزه نمودن تولید	۶/۷	۱/۵	۱۳/۳	۴۷/۴	۳۱/۱	۳/۹۴۸	۱/۰۵	۴
افزایش تجهیزات کشاورزی	۱۱/۱	۱/۵	۱۰/۴	۴۹/۶	۲۷/۴	۳/۸۰۷	۱/۱۸	۵
افزایش کیفیت تولید	۲/۲	۵/۹	۲۵/۹	۴۱/۵	۲۴/۴	۳/۸	۰/۹۵۲	۶
کاهش هزینه‌های تولید	۸/۱	۲/۲	۲۰	۵۴/۱	۱۵/۶	۳/۶۶۶	۱/۰۳	۷
کاهش مصرف آب	۱۸/۵	۶/۷	۳۹/۷	۲۰/۷	۱۴/۸	۳/۰۶۶	۱/۲۷	۸
افزایش سطح زیر کشت	۴۴/۴	۵/۲	۹/۶	۲۲/۲	۱۸/۵	۲/۶۵۱	۱/۶۴	۹
کاهش مصرف برق و گاز	۳۴/۸	۱۶/۳	۱۱/۱	۲۸/۱	۹/۶	۲/۶۱۴	۱/۴۴	۱۰

جدول ۹- اولویت‌بندی تأثیر کلی تسهیلات بر متغیرهای مورد بررسی

طبقه	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار	اولویت‌بندی
سرمایه	۶/۷	۱/۵	۷/۴	۳۷/۸	۴۶/۷	۴/۱۴۸	۱/۱۳	۱
درآمد	۷/۴	۱/۵	۷/۴	۳۹/۳	۴۴/۴	۴/۱۰۳	۱/۱۶	۲
سود	۱۴/۱	۱/۵	۱۰/۴	۴۳	۳۱/۱	۳/۷۴	۱/۳۳	۳
تعداد کارگر	۳۳/۳	۰/۷	۱۱/۱	۲۷/۴	۲۷/۴	۳/۱۰۳	۱/۷۱	۴
هزینه	۴۱/۵	۰/۷	۱۲/۶	۴۰	۵/۲	۲/۶۵۱	۱/۴۹	۵
تعداد دام	۶۳/۷	۰/۷	۳	۹/۶	۲۳	۲/۲۵۱	۱/۷۷	۶
سطح کشت	۶۲/۲	۰/۷	۶/۷	۱۶/۳	۱۴/۱	۲/۱۷۷	۱/۶۲	۷
ساعات کار در روز	۶۲/۲	۰/۷	۸/۱	۲۵/۹	۳	۲/۰۵۱	۱/۴۳	۸
تعداد افراد خانواده	۶۵/۲	۱/۵	۷/۴	۲۳	۳	۱/۹۵۵	۱/۴	۹
تعداد متخصص	۶۸/۱	۱/۵	۱۰/۴	۱۲/۶	۷/۴	۱/۸۸۸	۱/۴	۱۰
تعداد روز کاری در سال	۷۳/۴	۰/۷	۵/۲	۸/۱	۱۲/۶	۱/۸۴۴	۱/۵۱	۱۱
تعداد محصول جدید کشت شده	۸۲/۲	۰/۷	۵/۹	۱۰/۴	۰/۷	۱/۴۵۱	۱/۰۵	۱۲
تعداد محصول حذف شده	۹۱/۸	۰/۷	۳/۷	۳	۰/۷	۱/۱۷۷	۰/۷۳۱	۱۳

قبل و بعد از دریافت تسهیلات تفاوت معنی‌داری در سطح ۵ درصد داشته است و بر اساس میانگین‌های حاصله پس از دریافت تسهیلات درآمد پاسخگویان افزایش داشته است.

نتایج جدول ۱۰ حاکی از آن است که میزان درآمد پاسخگویان بعد از دریافت تسهیلات به ۹۷۳/۹ میلیون ریال افزایش یافته است که به سبب پراکندگی داده‌ها میانه (md=25) شاخص مناسب‌تری جهت گزارش می‌باشد. آزمون t همبسته نشان داد درآمد پاسخگویان

جدول ۱۰- توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس میزان درآمد بعد از دریافت تسهیلات

طبقه (میلیون ریال)	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۰-۲۰۰	۶۱	۴۵/۲	۴۵/۲
۲۱۰-۵۰۰	۴۶	۳۴/۱	۷۹/۳
بیشتر از ۵۱۰	۲۸	۲۰/۷	۱۰۰
کل	۱۳۵	۱۰۰	--
میانگین: ۹۷۳/۹	میان: ۲۵۰	نما: ۲۰۰	بیشینه: ۱۲۰۰۰
کمینه: ۰	انحراف معیار: ۲۴۲۰		

سرمایه پاسخگویان افزایش داشته است. آزمون مقایسه میانگین نگرش پاسخگویان نسبت به متغیر تأهل از دو گروه مستقل است که چون تعداد افراد پاسخگو به موارد متغیر وابسته در یکی از گروه‌ها کمتر از ۳۰ نفر است. لذا از آزمون ناپارامتری من ویتنی برای مقایسه استفاده گردید. نتایج حاکی از عدم وجود تفاوت معنی‌داری بین نگرش پاسخگویان مجرد و متأهل نسبت به تأثیر تسهیلات بر اشتغالزایی و تأثیر تسهیلات بر تولید می‌باشد (جدول ۱۱).

نتایج حاصل از آنالیز داده‌ها حاکی از آن است که میانگین سرمایه پاسخگویان قبل از دریافت تسهیلات ۱۷۸۸/۵ با انحراف معیار ۶۲۴۰ و میانه ۵۰۰ میلیون ریال بوده است و پس از دریافت تسهیلات میانگین سرمایه ۲۹۳۹/۶، انحراف معیار ۷۵۹۶/۲ و میانه ۹۰۰ میلیون ریال شده است. آزمون t همبسته نشان داد سرمایه پاسخگویان قبل و بعد از دریافت تسهیلات تفاوت معنی‌داری در سطح ۵ درصد داشته است و بر اساس میانگین‌های حاصله پس از دریافت تسهیلات

جدول ۱۱- نتایج آزمون من ویتنی مقایسه نگرش پاسخگویان در متغیر گروه‌بندی تأهل

متغیر وابسته	سطح متغیر	فراوانی	میانگین رتبه‌ای	u	Sig
تأثیر بر تولید	مجرد	۱۶	۷۸/۵	۸۷۴	۰/۴۰۵
	متاهل	۱۱۹	۷۰/۶۹		
تأثیر بر اشتغالزایی	مجرد	۱۶	۷۵/۶۲	۸۳۰	۰/۴۰۵
	متاهل	۱۱۹	۶۶/۹۷		

**و*: به ترتیب معنی‌داری در سطح یک درصد و پنج درصد.

نمی‌کنند در تأثیر تسهیلات بر تولید تفاوت آماری معنی‌داری یافت نشد ($t=1.14$, $Sig.=0.113$). این امر می‌تواند ناشی از عدم اثربخشی و تناسب بین دوره‌های برگزار شده با نیاز کشاورزان باشد. یافته‌های حاصل از آزمون کروسکال والیس نشان داد بین نگرش پاسخگویان دارای مالکیت بهره‌برداری مختلف نسبت به تأثیر تسهیلات بر تولید تفاوت آماری معنی‌داری یافت نشد ($Chi-square=5.09$, $Sig.=0.065$) و نیز بین نگرش پاسخگویان با نوع مالکیت بهره‌برداری مختلف نسبت به تأثیر تسهیلات بر اشتغالزایی تفاوت آماری معنی‌داری وجود ندارد ($Chi-square=5.29$, $Sig.=0.071$).

به منظور بررسی رابطه بین متغیرهای وابسته و متغیر شغل اصلی پاسخگویان از آزمون کروسکال والیس استفاده شد. اختلاف معنی‌داری بین افراد با مشاغل مختلف و نگرش ایشان بر تأثیر تسهیلات بر تولید

نتایج آزمون کروسکال والیس جهت مقایسه نگرش پاسخگویان با سطح تحصیلات مختلف با تأثیر تسهیلات بر اشتغالزایی ($Chi-square=7.67$, $Sig.=0.175$) و با تأثیر تسهیلات بر تولید ($Chi-square=7.91$, $Sig.=0.214$) نشان داد که تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

برای بررسی تفاوت بین نگرش پاسخگویانی که در دوره‌های آموزشی شرکت کرده‌اند و آنهایی که شرکت نکرده‌اند با متغیرهای وابسته از آزمون t استفاده گردید. بین نگرش پاسخگویان شرکت‌کننده در دوره‌های آموزشی و آنهایی که شرکت نمی‌کنند در نسبت به تأثیر تسهیلات بر اشتغالزایی تفاوت آماری معنی‌داری یافت نشد ($t=1.48$, $Sig.=0.139$). این امر می‌تواند ناشی از عدم اثربخشی و تناسب بین دوره‌های برگزار شده با نیاز کشاورزان باشد. همچنین، بین نگرش پاسخگویان شرکت‌کننده در دوره‌های آموزشی و آنهایی که شرکت

بر تولید تفاوت آماری معنی‌داری در سطح یک درصد وجود دارد. همچنین بین نگرش پاسخگویان با انواع مصارف مختلف تسهیلات نسبت به تأثیر تسهیلات بر اشتغالزایی تفاوت آماری معنی‌داری در سطح یک درصد خطا وجود دارد.

(Chi-square= 5.14, Sig.=0.137) و تأثیر بر اشتغالزایی (Chi-square= 5.34, Sig.=0.148) یافت نشد.

جدول ۱۲ نشان می‌دهد بین نگرش پاسخگویان با انواع مصارف مختلف تسهیلات نسبت به تأثیر تسهیلات

جدول ۱۲- مقایسه نگرش پاسخگویان در متغیر گروه‌بندی نوع مصارف تسهیلات

Sig.	Chi-square	میانگین رتبه‌ای	فراوانی	سطح متغیر	متغیر وابسته
۰/۰۰۰	۵۱/۶۸	۵۱/۳	۱۴	تجهیز چاه	تأثیر بر تولید
		۸۰/۶	۷	آبیاری تحت فشار	
		۴۷/۲	۲۴	گلوداری	
		۳۹/۲۱	۲۱	زراعت	
		۱۲۷/۴	۶	نهالستان	
		۸۹/۹	۵	ساختمان و تاسیسات	
		۱۲۳/۷	۱	پرورش ماهی	
		۳۴/۶۷	۷	خرید دام	
		۸۴/۱۳	۵۰	سایر	
		۰/۰۰۰	۵۲/۹۷۹	۵۲/۴۳	
۸۱/۷۹	۷			آبیاری تحت فشار	
۴۸/۲۳	۲۴			گلوداری	
۴۰/۱۲	۲۱			زراعت	
۱۲۸/۵	۶			نهالستان	
۹۱/۱	۵			ساختمان و تاسیسات	
۱۲۵/۵	۱			پرورش ماهی	
۳۵/۸۶	۷			خرید دام	
۸۵/۴۱	۵۰			سایر	

بین نگرش پاسخگویان با نیاز مالی در فصل‌های مختلف سال نسبت به تأثیر تسهیلات بر اشتغالزایی تفاوت آماری معنی‌داری در سطح یک درصد وجود دارد. نگرش پاسخگویان با نیاز مالی در فصل بهار و پاییز توأم باهم، تأثیر تسهیلات بر اشتغالزایی را مثبت‌تر از سایر پاسخگویان ارزیابی کرده‌اند. این امر می‌تواند به دلیل دریافت وام متناسب با زمان نیاز به تسهیلات در واحد بهره‌برداری مورد نظر باشد.

نتایج جدول ۱۳ نشان می‌دهد که بین نگرش پاسخگویان با نیاز مالی در فصل‌های مختلف سال نسبت به تأثیر تسهیلات بر تولید تفاوت آماری معنی‌داری در سطح یک درصد وجود دارد و نگرش پاسخگویان با نیاز مالی در فصل بهار و پاییز توأم باهم، تأثیر تسهیلات بر تولید را مثبت‌تر از سایر پاسخگویان ارزیابی کرده‌اند. این امر می‌تواند به دلیل دریافت وام متناسب با زمان نیاز به تسهیلات در واحد بهره‌برداری مورد نظر باشد.

جدول ۱۳- نتایج آزمون کروسکال والیس مقایسه نگرش پاسخگویان در متغیر گروه‌بندی فصل نیاز به پول

Sig.	Chi-square	میانگین رتبه‌ای	فراوانی	سطح متغیر	متغیر وابسته
۰/۰۰۰	۱۹/۰۰۲	۲۵/۶	۹	بهار	تأثیر بر تولید
		۳/۸	۱	تابستان	
		۵۴/۷	۱۹	پاییز	
		۵/۰۱	۱	زمستان	
		۷۳/۹	۱۰۵	بهار و پاییز	
۰/۰۰۰	۲۰/۷۰۲	۲۶/۷۲	۹	بهار	تأثیر بر اشتغالزایی
		۴	۱	تابستان	
		۵۵/۳۷	۱۹	پاییز	
		۵/۵	۱	زمستان	
		۷۵/۰۳	۱۰۵	بهار و پاییز	

** و * به ترتیب معنی‌داری در سطح یک درصد و سطح پنج درصد.

است و بر ایجاد اشتغال بدون دستمزد تأثیر بسیار اندکی دارد.

نتایج حاصله از بخش تحلیلی نشان می‌دهد بین ویژگی‌های فردی وضعیت تاهل و سطح تحصیلات با متغیرهای تحقیق (تأثیر دریافت تسهیلات بر افزایش تولید و اشتغال‌زایی) تفاوت معنی‌داری وجود ندارد و بین دیدگاه افراد متاهل و مجرد و نیز افراد دارای سطح سواد متفاوت هیچگونه اختلاف معنی‌داری در خصوص تأثیر دریافت تسهیلات بر تولید و بر اشتغال‌زایی وجود ندارد. مطالعات ملک‌محمدی و شکری (۱۵) نشان می‌دهد متغیر سطح تحصیلات گیرندگان تسهیلات تأثیری در ایجاد اشتغال و تولید نداشته است.

نتایج تحقیق حاضر نشان داد بین نگرش پاسخگویانی که در دوره‌های آموزشی شرکت کرده‌اند و آنهایی که شرکت نکرده‌اند با متغیرهای وابسته تفاوت معنی‌داری یافت نشد که این امر می‌تواند ناشی از عدم اثربخشی و تناسب بین دوره‌های برگزار شده با نیاز کشاورزان باشد. ولیکن مطالعات نوروزی و همکاران (۱۶) حاکی از آن است که بین شرکت در کلاس‌های آموزشی- ترویجی و ایجاد اشتغال و افزایش تولید رابطه معنی‌داری وجود دارد.

نتایج حاصل از دیدگاه‌های پاسخگویان در رابطه با انواع مصارف تسهیلات، آبیاری تحت فشار و پرورش ماهی، تأثیر تسهیلات بر تولید و اشتغال‌زایی را مثبت‌تر از سایر پاسخگویان ارزیابی کرده‌اند. البته شعبان‌زاده و همکاران (۲۰) در نتایج تحقیقات خود اولویت را طرح‌های دامپروری و تولید نهادهای کشاورزی و طرح‌های خدماتی را مثبت ارزیابی کرده‌اند.

بر اساس یافته‌های حاصله پیشنهاد می‌شود وزارت جهاد کشاورزی و سازمان‌های تابعه در نحوه برگزاری دوره‌های موجود بازبینی نماید و با سیاست‌های تشویقی و ترویجی و حتی الزام کشاورزان استفاده‌کننده از تسهیلات به شرکت در دوره ترغیب کند.

با توجه به تأثیر مثبت تسهیلات در افزایش درآمد لازم است این فرآیند تداوم داشته باشد و البته مبالغ تسهیلات افزایش یافته و نظارت کافی صورت گیرد تا وام‌های دریافتی در بخش کشاورزی سرمایه‌گذاری شود.

آزمون t همبسته نشان داد درآمد و سرمایه پاسخگویان قبل و بعد از دریافت تسهیلات تفاوت معنی‌داری داشته است و بر اساس میانگین‌های حاصله پس از دریافت تسهیلات درآمد و سرمایه پاسخگویان افزایش داشته است. مطالعات نوروزی و همکاران (۱۶) نشان داد بانک کشاورزی با تأمین نیازهای جاری کشاورزی، زمینه تولید محصولات را فراهم می‌کند و کشاورزان را به ادامه فعالیت در چرخه تولید تشویق می‌نماید و در نهایت منجر به توسعه بخش کشاورزی، افزایش درآمد و ارتقا سطح زندگی کشاورزان می‌گردد. از طرفی مطالعات بقایی (۴) نشان داد کشاورزان به میزان زیادی ($m=4.07$, $Sd=1.23$) با تأثیر وام‌های بانک کشاورزی بر افزایش درآمد و افزایش تولید ($m=4.12$, $Sd=1.07$) موافق بوده‌اند.

آزمون t همبسته نشان داد بین هزینه‌های تولید برای کشاورزی پاسخگویان قبل و بعد از دریافت تسهیلات تفاوت معنی‌داری یافت نشد. مطالعات طاهری و همکاران (۲۴) نشان داد هزینه‌های تولید پسته افزایش یافته و همچنین یافته‌های به‌دست آمده برای تحلیل رفاهی نیز نشان داد که با افزایش هزینه‌های تولید به میزان $1/39$ درصد در افق $2010-2040$ ، سالانه حدود ۱۵۸ میلیارد ریال زیان به مجموع گروه‌های تولیدکننده، مصرف‌کننده و صادرکننده وارد خواهد آمد که بیشترین سهم مربوط به گروه تولیدکننده است. همچنین رئیس اتحادیه شرکت‌های تعاونی کشاورزی دامداران (۱۸) تصریح کرد افزایش قیمت شیر و محصولات لبنی در بازار مصرف به دلیل کمبود تولید شیر نیست، بلکه دلیل آن افزایش هزینه‌ها تمام‌شده تولید است. لذا میزان وام‌های دریافتی به اندازه‌ای که بتواند هزینه‌ها را کاهش دهد نمی‌باشد.

آزمون t همبسته نشان داد تعداد کارگران شاغل در بخش کشاورزی پاسخگویان قبل و بعد از دریافت تسهیلات تفاوت معنی‌داری در سطح ۵ درصد داشته است و بر اساس میانگین‌های حاصله پس از دریافت تسهیلات تعداد کارگران مورد استفاده افزایش یافته است. ولیکن مطالعات فعالیت و خارقانی (۹) نشان داد اعتبارات خرد روی ایجاد اشتغال با دستمزد بی‌تأثیر

منابع

- Ahmad, M., P. Preckel and S. Ehui. 2006. Modelling the Impact of credit on Intensification in Mixed crop-livestock system: A case study from Ethiopia. International Association of Agricultural economists conference, Gold coast, Australia, August 12-18.
- Aivazian, V.A. and E. Santor. 2008. Financial Constraints and Investment: Assessing the Impact of a World Bank credit program on Small and Medium Enterprises in Sri Lanka. Canadian Journal of Economics, 41: 475-500.
- Azkiya, M. and A.R. Darban Astaneh. 2003. Research applied methods. 2. Keihan, Tehran, Iran, 537 pp. (In Persian)
- Baghaiee, M. 2003. The methods of participation of villagers in the watershed management plan (Case Study: Zrchshmh Hunejan Catchment). MSc Thesis, TMU. Tehran, Iran. (In Persian)

5. Bakhtyari, V. and F. Pasban. 2004. The role of bank lending in the development of employment opportunities: A Case Study of the Agricultural Bank of Iran. *Journal of Economics and Agricultural Development*, 12: 73-105. (In Persian)
6. Brown, J.D., J.S. Earle and D. Lup. 2005. What Makes Small Firms Grow? Finance, Human Capital, Technical Assistance, and the Business Environment in Romania. *Economic Development and Cultural Change*, 54: 33-70.
7. Dehghan Dehnavi, M.A. 2006. The position of small and medium entrepreneurship development, employment and exports. *Journal of Economics and Development*, 12-16. (In Persian)
8. Divandari, A., M.R. Zali and M.M. Klobandy. 2009. Evaluation of the effectiveness of quick impact projects. *Journal of Business and Society*, 109: 4-15. (In Persian)
9. Faalyiat, F. and N. Kharqany. 2011. The effect of microcredit on employment (Case study: Iran). *Journal of Business and Society*, 141. (In Persian)
10. Feizpour, M.A. and H. Pushdubashy. 2008. Small and Medium Entrepreneurship With high growth and their role in job creation: study of manufacturing industries in Iran In the second development program. *Journal of Economics*, 12: 119-145. (In Persian)
11. Ghazi Mir Saeed, M. and A. Karbasyanof. 2000. The impact and role of banking facilities in rural areas to increase the level of employment (Case Study of the Agricultural Bank): Higher Institute of Banking. (In Persian)
12. Institute of Labor and Social Security. 2006. Global Employment Agenda. *Magazine of Job and Community*. 70-69. (In Persian)
13. Khandker, Sh.R. and R. Farugee. 2003. Impact of farm credit in Pakistan. *Agricultural Economic* 28: 197-213.
14. Majidi, J. 2002. The role of small businesses in the modern economy. Jay X, Z. and Bucarlson, R. T. (Eds). *Rasa*, Tehran, Iran.
15. Malek Mohammadi, I. and Sh. Shokry. 2009. Absorption and retention of graduates receiving loans agricultural employment in agriculture, horticulture and animal husbandry in agricultural labor market. *Journal of Agricultural Extension and Education*, 5(1). (In Persian)
16. Noruzi, A., H. Farhadian, M. Mahmoudi, Z. Ajili and M. Mousavi. 2004. A review of the role of agriculture in reducing bank risk Production agriculture with emphasis on agricultural insurance strategy. *Journal of Agricultural Bank, Bank and Agriculture*, 3: 131-158. (In Persian)
17. Rahimi Sureh, S. and J. Mir. 2007. Rural credit survey of Unofficial sources in Iran: The Case of West Azerbaijan and Khorasan Razavi provinces. *Journal of Economic and Development*, 15: 23 pp. (In Persian)
18. Ranchers' cooperatives union. 2012. Available at: <http://www.damdaraniran.blogfa.com/?p=3> (In Persian)
19. Sam Aram, A., Gh. Latifi and A. Aghae. 2009. Analsis the factors affecting employment in small businesses in Iran. *Journal of Business and Society*, 106-107. (In Persian)
20. Shabanzadeh, M., N. Shahnoushi, M. Daneshvar, M. Ghorbani and M. Mojaverian. 2011. Evaluation of the role of credit agencies in the development of the livestock industry to return soon. *Journal of Agricultural Economics*, 3: 137-155 pp. (In Persian)
21. Singh, L. 2008. Rural finance and farmers Indebtedness: A study of two Punjab. Available at: MPRA.ub.uni.muenchen.de/111950.
22. Sjah, T., D.C. Cameron and I.W. Russell. 2003. Acceptance and Repayment of Agricultural Credit in Lombok Indonesia: Farmers' Perspectives Komunitas. *Journal of Rural Studies*, 5: 74-91.
23. Statistical Center of Iran. 2009. Statistical Yearbook country. Available at: www.amar.org.ir (In Persian)
24. Taheri, F., N. Mousavi and Z. Farajzadeh. 2013. Simulate the effect of increasing production costs and market power of Iranian pistachio exports. *Agricultural Economics Research Journal*, 5: 171-189. (In Persian)
25. Yaghubi, J. 2005. Evaluation of the effectiveness of microcredit in rural women's employment in the province. *Journal of Women in Development & Politics*, 1: 125-146. (In Persian)
26. Yaghubi, J. and J. Turkamani. 2003. The effect of credits on income and agricultural production: A Case Study Marvdasht city. Proceedings of the Conference on Financing Agriculture, experiences and lessons. Tarbiat Modares University. Economic Research Institute. first volume. 415 pp. (In Persian)

The Role of Keshavarzi Bank's Payment Facilities of Small and Medium Size Enterprise (SME) in Agricultural Employment and Production from Viewpoint of Bank Customers

Yadollah Rajaei¹, Shaghayegh Kheiri² and Mohammad Bagher Salimi³

1- Associate Professor, Islamic Azad University, Zanjan Branch

2- Assistant Professor, Islamic Azad University, Abhar Branch

(Corresponding author: Kheiri_sh@yahoo.com)

3- M.Sc., Islamic Azad University, Abhar Branch

Received: June 18, 2015

Accepted: October 11, 2015

Abstract

The purpose of this research is identifying the role of Keshavarzi Bank's payment facilities to Small and Medium Size Enterprise (SME) in agricultural employment and production from viewpoint of bank customers in Abhar and Khorramdarreh townships. This study is descriptive-correlation. The statistical population of the study consisted of all Recipients of capital facilities in the years 1391-1384 more than 50 million riyals from the Keshavarzi Bank that have used reception facilities in the agricultural sector. The proportionate stratified random sampling technique was used to reach the respondents. (N=210) out of which 135 people were selected as a sample. Cochran formula was used for sample size ($\alpha=0.75-0.80$). The researcher made questionnaire was used that confirm its validity and reliability. The results showed that the respondents to a large extent ($m = 4.47$) on the role of facilitator in the development of agriculture and increase production and earn more ($m = 4.25$) were agreed. Paired t-test analysis showed that respondents' income before and after the facilities were significant differences in the level of error is 5 percent, based on the resulting average income of respondents has increased after receiving facilities.

Keywords: Bank's Payment Facilities, Agricultural Sector, Small and Medium Size Enterprise (sme), Employment Production